

سوابق تاریخی و انگیزه های تعاون و همیاری متقابل در روستاهای کشور

روستائیان، اغلب با کمک و خودیاری یکدیگر و مساعدت همه جانبه اهالی، تحت نظارت شوراهای اسلامی کار می کنند و در تمام مراحل کشت و کار از کمک متقابل یکدیگر برخوردارند. چنانچه دسته جمعی راه و یا جاده می سازند، نهرها را لایروبی می کنند، از نهادهای کشاورزی مانند بذر - کود - سم و امکانات موجود بهره برداری مشترک می کنند. حتی ماشین آلات مشترک کشاورزی دارند، چهارپایان خود را مشترکاً به یک چوپان می سپارند، در یک مرتع می چرانند و از یک چاه آب می دهند که همگی در مجموع، نشان دهنده نظامهای مشترک سنتی تولید و وجود انگیزه های قوی تعاون و همکاری در این سرزمین پهناور و حاصلخیز جمهوری اسلامی است.

برنامه تعاون و همیاری نیز چنین است که به عنوان زمینه مشارکت مردم در جریان توسعه روستاها، از قرنهای پیش در بین مردم و روستائیان مناطق مختلف به گونه های مختلف وجود داشته و چیز جدیدی نیست. مثلاً در گذشته اگر حمای برای استفاده عموم ساخته می شد، این کار با همیاری و کمک اهالی روستا صورت می گرفت و برای اداره آن یک نفر را مشخص می کردند تا به کارهای حمام رسیدگی کند. همچنین اولین شرکت های تعاونی، حدود سالهای ۲۷ و ۲۸ از طریق اصل چهار در پیشوای ورامین و جاجرود و با همین نامها تشکیل شد که بیشتر جنبه مصرفی (و کالاهای موجود در آن جنبه تزیینی) داشت و هدفش هم سرازیر کردن اجناس مصرفی و لوکس غیر ضروری به روستاها بود. در واقع تشکیل این تعاونیها به منظور تغییر فرهنگ و اعتقادات روستائیان بود که به زودی هم منحل شد.

پس از آن، با این انگیزه، تاسیس شرکت تعاونی ماشین آلات کشاورزی در مراغه بود که آنهم دیری نپایید که پس از خرابی و از کار افتادن ماشینها و نداشتن تعمیرگاه و وسایل و امکانات مورد لزوم

جایگاه و نقش شوراهای اسلامی روستا؛
در انتقال تحقیقات مدیریت کشاورزی
به منظور توسعه اقتصادی روستاهای کشور بعد از
انقلاب اسلامی
دکتر غلامرضا طالقانی

مقدمه

فرد و جامعه بدون یکدیگر نمی توانند زندگی کنند و این یک واقعیت انکار ناپذیر است که هم انسان و هم جامعه به صورت غیرقابل تفکیکی با یکدیگر رابطه تعاملی دارند، در این ارتباط، استمداد از قدرت تفکر - تجزیه و تحلیل و تجربه طولانی سایرین و همفکری متقابل، برای حل مشکلات، اساس کار و هدف شوراهای را تشکیل می دهد که جایگاهی بس عظیم و نقشی بارز در انتقال پژوهش و تحقیقات انجام شده تولیدی بویژه در زمینه مدیریت کشاورزی و تولیدات مواد غذایی، که باید اصولاً به دست جامعه دردمند و نیازمند روستایی برسد، دارد. این نقش شوراهای به منظور مبادله این دستاوردهای ذیقیمت و نحوه چگونگی انتقال و جایگاه ظریف آن در این مقاله بررسی می شود.*

به حالت رکود درآمد و ضایعات فراوان مالی به روستاییان، که امروزه با گسترش ابعاد و اهداف، ما آن را خدمات پایه می نامیم، محسوس شد که در پی آن سازمان مرکزی تعاون و روستایی تاسیس شد.

از طرفی مالکیت های مشاع و گونه های سنتی و قدیمی بهره برداری های جمعی و یا بنه بندی های قدیمی از اصول اساسی و پایه زمین های مشارکت مردم در جریان توسعه روستاها به شمار می رود. بطور کلی باید گفت که مالکیت به شکل مشاع در کشاورزی و دامپروری کشور ما حداقل به اندازه خود کشاورزی و دامپروری قدمت و سابقه تاریخی دارد و اراضی مشترک روستاییان زمین هایی بوده است که مورد استفاده جمعی روستاییان قرار داشته است. وسایل تولید، بویژه زمین و ابزار کار به صورت مشترک در مالکیت اکثر اقشار روستایی قرار می گرفت.

در قسمت عمده اراضی ایران، بویژه در مناطقی که در قلمرو حاکمیت ایلات قرار داشت همچنین نوعی مالکیت مشترک برقرار بود. در گذشته، مالکیت مشاع به مراتب محدود نمی شد، بلکه در بسیاری از موارد قسمت اعظم زمین های کشاورزی را شامل می شد که در تمام چهارچوب بنه و سازمان های دیگری نظیر آن، پیوسته مشکل کوچکی ابعاد قطعات بهره برداری و اراضی را حل می کرد، بدین ترتیب که در این سازمانها چندین کشاورز، قطعات زمین خود را به صورت مشترک در واحدی بزرگتر به زیر کشت می بردند.

با توجه به اینکه تمام زمین های زراعی یک روستا از نظر حاصلخیزی خاک و یا حتی در مورد آب نیز عمل می شد، بدین ترتیب سازمان بنه نوعی سازمان کار برای کشت و بهره برداری از زمین بود که در راس آن مالک قرار داشت و از طریق مباشر، که حافظ منافع او بود، اجرای مدیریت و ایفای نقش می کرد. مختصراً می توان گفت: که علت اصلی پایبندی سیستم بنه بندی، انگیزه ضرورت اشتراک و همکاری متقابل کشاورزان در کلیه امور اجرایی تولید است که همگی منتظر نتایج به دست آمده از مراکز تحقیقات نیز می باشند. امروزه، دیگر مالک در راس بنه ها وجود ندارد و به جای او نظارت سازمان های دولتی

جایگزین گردیده است که مجموعاً " سیاست کلی تولید و غیره را ترسیم می کند.

این سیستم همکاری در تولید متقابل به شکل تعاونی های تولید متجلی گردیده است. تعاونی های تولید در واقع سازمان های مردمی و انقلابی هستند که قادرند ناهنجاری های ناشی از وجود قطعات کوچک و پراکنده و نامتجانس زمین و همچنین نارسایی وسایل تولید را برطرف سازند و کشاورزان خرده پا را از خطر ورشکستگی و سقوط برهانند و روحیه کمک متقابل بین آنان را تقویت کنند و آنان را برای بازسازی و گسترش و نوسازی و شکوفایی کشاورزی و نهایتاً " ایجاد جامعه نوین روستایی با تمام ابعاد اسلامی بودنش آماده سازند. زارع، در تعاونی های تولید در کشت و برداشت و خرید و فروش آزاد است ولی برنامه و سیاست کلی کشت به او داده می شود تا برنامه ریزی های تولید بهتر هماهنگ گردد.

در تعاونی های تولید، که در اصل واحدهای تولیدی مشاع نیز نامیده می شود، درآمد خالص واحد تولید کننده بر مبنای کار هر عضو و به تناسب فعالیت و خدمات اعضا بین آنان توزیع می گردد. بنابراین، شرکت با برنامه ریزی درست به سادگی می تواند به یک واحد تولید کننده و بهره برداری وسیع و مدرن مبدل گردد. دامنه تولید در روستا بسط داده می شود و می تواند از روش های نو و دستاوردهای فنی و تکنولوژی به خوبی بهره مند گردد. با توجه به اینکه تشکیل این واحدهای تولیدی بنا بر قانون مصوب شورای انقلاب نیز مورد توجه خاص مسئولان قرار گرفته است، می تواند به عنوان یک اصل در حل مشکل افزایش تولیدات کشاورزی و توسعه اقتصادی با توجه به محدودیت قطعات و اراضی تلقی گردد.

یکی از مشکلات اساسی، نظام تولید در روستاهاست که باید دقیقاً " مطالعه و بررسی گردد. در حال حاضر، روستاهای ما بافت مدیریت گذشته را از دست داده است لذا باید به جای آن، سیستم متناسب مدیریت در روستاها جایگزین شود و یسار طراحی گردد. یکپارچه شدن زمینها نیروی کمتری می خواهد و وسائل مکانیزه به راحتی روی آن عمل

می کرد، حتی ارائه خدمات برای دولت به شکل مجتمع سهلتر و آسانتر می گردد.

با توجه به اینکه در ارتباط با پایبند آوردن و کاهش هزینه های تولید در بعضی از محصولات مانند پنبه و چغندر قند و بعضی دیگر از محصولات استراتژیک، ناچاریم که بصورت مکانیزه عمل کنیم، بنابر این ارائه خدمات به شکل جمعی از سوی دولت در کنار جمعی کردن کشت و اجرای سیاست تعاونیهای تولید نگرانی تولید کننده را به شدت کاهش و امکانات بالقوه و بالفعل تولید را توسعه می دهد.

لازم به یادآوری است که شرط موفقیت در کلیه اهداف فوق و نهایتاً بهره وری بیشتر از انگیزه های تعاون و همکاری، که از قدیم وجود داشته، امروزه مستلزم رابط قرار دادن شوراهای اسلامی روستایی در روند انتقال تحقیقات کشاورزی برای توسعه روستاهای کشور و نهایتاً توسعه اقتصادی است.

معضل مهاجرت های روستایی و نقش سازنده شوراهای اسلامی روستا و تحقیقات

مشکل مهاجرت روستائیان به شهرها از جمله

عوارض نامطلوبی بود که پس از اصلاحات ارضی به شدت مشهود گردید. بطور کلی مهاجرت روستائیان به شهرها پیامدها و اثرات نامطلوب اقتصادی و اجتماعی را پیوسته به همراه دارد.

اثرات اقتصادی مهاجرت روستائیان، کاهش میزان تولید در زمینه کشاورزی، صنایع تبدیلی و سنتی و دستی است. ضمن اینکه در زمینه دام و دامپروری، اصولاً با معضل کاهش تولید روبرو می شویم که معمولاً این پیامد مساله روند وابستگی به خارج را علی الاصول تشدید می کند. ناگزیر آن جامعه مجبور می شود برای تهیه مواد اولیه مورد نیاز خود به بازارهای جهانی روی آورد، به آنان متکی گردد.

از طرف دیگر مهاجرت روستائیان عواقب فرهنگی خطرناکی نیز در بر دارد زیرا این مهاجرت، سبب تقویت فرهنگ مصرفی به جای فرهنگ تولیدی و تضعیف فرهنگ اصیل می شود.

همانگونه که اشاره شد یکی از دلائل مهم و

اساسی مهاجرت تولید کنندگان روستائی و تهی شدن روستاها از نیروهای فعال تولید کننده را باید در سیاستهای منحنی رژیم گذشته جستجو و قلمداد کرد چرا که قبل از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران در مقابل فروش مقادیر معتنا بهی نفت ، سیل دلارهای نفتی به طرف این کشور سرازیر بود که نهـایتاً " مسئولان و دست اندرکاران رژیم گذشته در زمینه های باروری تولید ملی و افزایش تولیدات صنعتی و کشاورزی با استفاده از این ممر در آمد هنگفت نه تنها قدمی در جهت رشد تولید برنداشتند بلکه درآمدهای حاصل را عمدتاً " در بخش خدمات واسطه و امور غیر تولیدی مصروف داشتند که با توجه به اینکه امور خدماتی و واسطه گری عمدتاً " در مراکز شهری متمرکز بود، طبیعتاً " سیل حرکت و مهاجرت ناخواسته افراد گرسنه و بیکار در روستا به شدت به طرف شهرهای بزرگ کشور سرازیر گردید .

مطالعات اقتصادی تاریخی نشانگر آن است که برنامه ریزان رژیم گذشته به قصد نابودی تولید ملی، بویژه در خصوص تولیدات کشاورزی ، جریان امور اقتصادی کشور را به گونه ای تنظیم کرده بودند که سرمایه گذاری در بخش کشاورزی پیوسته کمترین و پایین ترین بازده را داشت و متقابلاً " افرادی موفق بودند که سرمایه خود را همیشه در بخشهای خدمات به کار می گرفتند و از این راه سودهای سرشاری نصیب آنان می شد و به همین دلیل بود که تمرکز امور در مراکز عمده کشور مانند تهران و سایر مراکز بزرگ شهری شدید شد . بر این مبنا بخش خدمات به عنوان سودآورترین بخش در مرکز کشور متمرکز گردید و مردم سایر نقاط کشور بر اثر تنگی معیشت و با امید کسب در آمد بیشتر راهی مراکز شهری بزرگتر و بخصوص تهران شدند .

در سال ۱۳۰۰ از کل جمعیت کشور تنها ۲۸٪ در شهر زندگی می کردند که این رقم در سال ۱۳۵۰ به ۴۱/۳٪ جمعیت شهری رسید . بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بنا به دلائلی چند ، آهنگ مهاجرت روستا نشینان به شهرهای بزرگ شتاب بیشتری پیدا کرد که هم اکنون نیز روند کاهش جمعیت تولید کننده

روستائی و افزایش جمعیت شهرنشین کشور همچنان ادامه دارد که اگر در جهت تمرکز زدایی اقدامی جدی صورت نگیرد در آینده بسیار نزدیک جمعیت روستایی کشور به رقم ناچیزی خواهد رسید که زنگ خطر آن به سهولت قابل شنیدن است .

در مراکز تحقیقاتی مسائل و مشکلات مطروحه در این زمینه باید مورد بررسی و آزمایشهای لازم قرار گیرد و سرانجام، نتایج استخراج شده به وسیله آموزش و ترویج صحیح توسط پل ارتباطی رهبران محلی و حمایت شوراهای اسلامی روستایی در سطح روستاها گسترش یابد .

بنابراین در جریان توسعه روستاها و انتقال نتایج تحقیقات ، طرح تحقیق و آموزش و ترویج سه بازوی کمکی و مکمل یکدیگرند در حالی که در اغلب کشورهای جهان سوم برنامه های عمرانی مانند ترویج کشاورزی از بالا به پایین دیکته و اعمال می شود که در حقیقت ، مبادله افکار و دانش و اطلاعات و نظرات به صورت یکطرفه انجام می شود در حالی که دخالت شوراهای اسلامی روستایی و کسب نظرات آنان در سیستم ترویجی ایران مشکلات جمع بندی شده روستائیان توسط پل ارتباطی ترویج در مراکز پژوهش و تحقیق مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد .

شوراهای اسلامی روستا پس از شناخت دقیق و کامل از جامعه روستایی و کسب مهارتهای لازم نیروهای رابط مروجان ضمن تماس با روستائیان، بهترین شیوه انتقال مفاهیم را الگوی دائمی کار خود قرار می دهند . جلب نظر و توجه روستائیان با ابتکار عمل و حل مشکلاتشان طی برنامه ریزی مروج به تدریج افزایش می یابد ، لذا مروج باید با دقت و حوصله زیاد ضمن انتقال دقیق مفاهیم و مرتفع ساختن مشکل کشاورزان و کمک به افزایش تولید ، موانع را تجزیه و تحلیل کند و با رفع آن در جهت اجرای آموزش صحیح در انتقال نتایج تحقیقات و بسط آن در روستا کوشش نماید . مسلم است که برای رسیدن به این منظور، ایجاد اعتقاد و باور از طرف نیروهای رابط مروج به عنوان معلم و روشنگر روستا ، اجتناب ناپذیر است این اتصال و تسهیلات ممکن را باید شوراهای اسلامی روستا

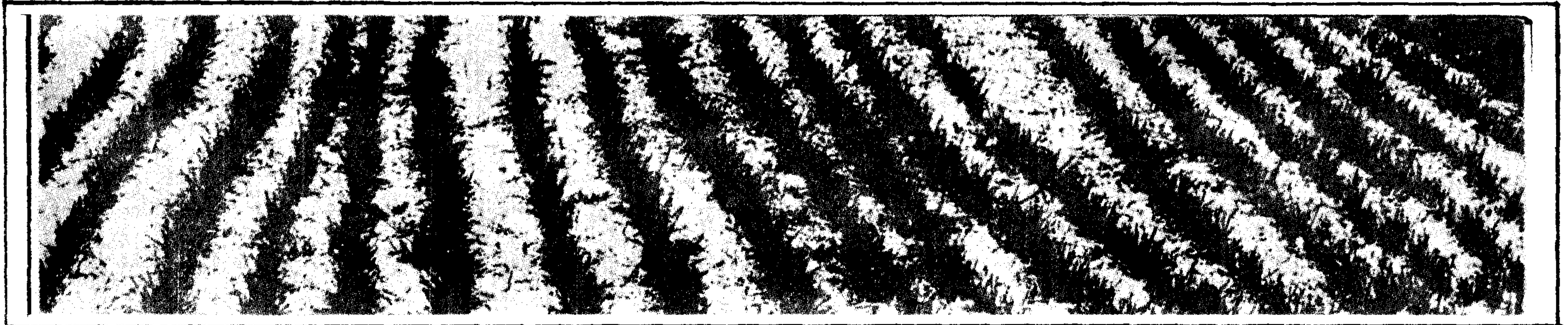
ایجاد و برقرار کنند.

شوراهای اسلامی روستاها و ارتباط آنان با تحقیقات کشاورزی

مسائل تولیدی باید بیش از هر چیز به تامین نیازهای انسانی مردم اولویت دهد. از طرفی با توجه به اینکه در کشورهای توسعه نیافته حدود ۷۰ تا ۸۰

توجه به مقتضیات محلی اداره امور هر روستا با نظارت شورایی به نام شورای روستا که اعضای آن منتخب مردم همان محل هستند، تصریح گردیده است. از طرفی در اصل یکم و پنجم قانون اساسی یادآوری شده است که تصمیمات شوراها نباید مخالف موازین اسلام و قوانین کشور باشد.

توصیه‌ها و پیشنهادها

در جریان بررسی نقش شوراهای اسلامی و روستایی در انتقال تحقیقات کشاورزی به منظور توسعه اقتصادی روستاهای کشور باید گفت که یک سری اصول اساسی و مسلم وجود دارد که بعضی از این اصول، کمتر و یا به عکس بعضی بیشتر به شرح زیر مورد توجه صاحب نظران در جریان این انتقال قرار می‌گیرد که توجه به آن موجب تسهیل در نیل به هدف می‌گردد:

الف - اصل تفاوت زمینه‌های فرهنگی

روشهای تحقیق انجام شده باید همگام در جهت فرهنگ مردم جامعه باشد تا آن روند تحقیق مثبت و موثر باشد. به عبارت دیگر، هماهنگی با مسایل فرهنگی، الزامی و اجتناب ناپذیر است.

ب - ضرورت اصل برنامه‌ریزی

در این ارتباط، مروجان کشاورزی مسئول انتقال تحقیقات کشاورزی باید بر مبنای برنامه‌ریزی در جهت حل مشکل و نیاز مردم و گروههای تشکیل دهنده مردم روستا عمل کنند.

ج - مبنای تعاون و همکاری و همیاری متقابل

درصد از مردم در بخش کشاورزی مشغول هستند، لذا می‌توان به اهمیت و نقش تحقیقات کشاورزی در توسعه و پیشرفت همه جانبه بخش اقتصادی در کشورهای توسعه نیافته و حتی در حال توسعه پی برد که در این زمینه نقش شوراها در بخش کشاورزی حائز اهمیت فراوان است و باید گفت که رهبران محلی روستا با شوراهای اسلامی روستایی از یک سو در ارتباط و تماس دائم با روستاییان و از سوی دیگر با مروجان کشاورزی در ارتباط می‌باشند و نقش آنان درست به مثابه پل ارتباطی ترویج است. بدین ترتیب نیازها و اولویت نیازها از پایین ترین سطح روستا جمع‌آوری و جمع‌بندی می‌شود و توسط شوراها و رابط گروههای پیشرو به مروجان انتقال می‌یابد و به ثمر می‌رسد که در این ارتباط نقش روستائیان در این زمینه از اهمیت خاصی برخوردار است. در پرتو مشورت و شورا، مجهولات از بین می‌رود و حقایق به صورت قویتر نمایان می‌گردد. در قانون اساسی جمهوری اسلامی، هشت اصل ارتباط مستقیم با شورا دارد، حتی قبل از اسلام نیز رسم بر این بوده که در کارها مشورت شود که مردم در امور مهم به مشورت می‌پرداختند.

در اصل صدم قانون اساسی موضوع پیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی - اقتصادی - عمرانی - بهداشتی - فرهنگی آموزشی و رفاهی از طریق همکاری مردم با

از اصول مسلم و ضروری دیگر، گردهمایی مردم روستا و انجام دادن کار جمعی به شکل اجتماعی و تعاون است. برنامه های ترویجی باید پیوسته بر مبنای برنامه مردم همراه با کمک دولت باشد که نهایتاً "تعاون و ضرورت همیاری متقابل اجتناب ناپذیر است". بدیهی است این امر همچنین مستلزم احتیاج و علاقه و نیاز مردم تولید کننده و اقشار روستایی خواهد بود.

د - نقش سازنده رهبری و ارتباط آن با شوراها

غالبا "گفته می شود که به کار ترویجی با یک رهبری متناسب می توان سرعت بخشید، بنابراین شناسایی رهبر در بین مردم با کمک شوراها اسلامی روستا یکی دیگر از وظایف ترویجی نیز محسوب می شود و حتی برای بعضی از مردم وجود فعالیت ترویجی فرصتی مناسب است تا قابلیت رهبری خود را بروز دهند. مروجان و متخصصان ترویج باید افراد داوطلب را در زمینه رهبری آموزش دهند و از طریق شوراها توجه کنند.

ه - اهمیت شرکت تمامی اعضای خانوار تولیدکننده در فعالیتهای تولیدی و اقتصادی

این امر شامل کلیه افراد خانوار بخصوص برای کشاورز، همسر و فرزندان او و کلیه روستا زادگان است. همچنین در پیشبرد ابداع و نوآوری، شرکت کلیه افراد خانواده لازم است زیرا با عدم آموزش تعدادی از اعضا، احتمال شکست در انتقال تحقیقات بیشتر می شود.

نتیجه گیری

شوراها در مجموعه تعاونیها با دریافت نتایج علمی استخراج شده از مراکز تحقیقات به سهولت، قادر به افزایش تصاعدی تولید و ایجاد کارآیی بالا هستند و می توانند در حل مشکلات قدم بردارند، لذا

در انتقال تحقیقات کشاورزی با توجه به نقش شوراها و لزوم ایجاد ارتباط دائم و مستقیم با کشاورزان برای دریافت عقاید و نظریات آنان، شناخت دقیق مشکل و ایجاد اطمینان بین مروج و مردم روستا الزامی است و باید روز بروز گسترش پیدا کند.

لذا باید اذعان داشت که با توجه به تلاش و کوششی که در جهت کشف مجهولات علمی در مراکز تحقیقات و پژوهش کشاورزی از یک طرف انجام می پذیرد و جامعه تشنه و دردمند روستایی که منتظر دریافت نتایج استخراج شده از مراکز تحقیقات در طرف دیگر است، لزوم هماهنگی همه جانبه بین تحقیقات یا به عبارت دیگر، سه قطب تحقیق - آموزش و ترویج و نهایتاً "پل ارتباطی ترویج در این میان از اهمیت و ویژگی خاصی برخوردار بوده و اجتناب ناپذیر است که در واقع، شوراها اسلامی نیز با نقش و جایگاه ویژه و حساس خود، مکمل این روند انتقال می باشند.

- 1-F.A.O Economic and social development series 1980. Training for agriculture and rural development. F.A.O press. Rome-Italy.
- 2-Adams, M.E. 1982 Agricultural extension in developing countries. International Tropical Agricultural series.
- 3-Supe, S.V. 1983. An introduction to extension education. Oxford and IBH publishing Co.
- 4-Burns, James Macgregor 1978 Leadership Harper and Row publisher. New York.
- 5-A.K. constandse.1964 Rural sociology in action. F.A.O. Rome - Italy.
- 6-J.B. Chitambar. 1983 Introductory Rural Sociology, Wiley eastern limited, India.
- 7-Nurul Islam. 1974. Agricultural policy in developing countries. John wiley and sons Inc, New York.

* این مقاله بر اساس مطالعه و تحلیل مشکلات موجود و با استفاده از تحقیقات مدیریت کشاورزی و آثار علمی، همچنین تجربیات شخصی تهیه و تدوین گردیده است با امید اینکه ان شاء الله ارائه این مقاله در جهت انعکاس اهمیت نقش شوراها در تولیدات روستایی و نهایتاً "توسعه اقتصادی که، سزاوار اهمیت فراوان است، مفید واقع گردد.